

ВИХІД ІЗ ТІНІ

Текст, поданий нижче, представляє переклади та рефлексії над діяльністю перекладача, здійснені студентами в межах науково-дослідницького семінару магістерської програми з історії філософії. Предметом обговорення й перекладацьких пригод у цьому семінарі були есе Р.Рорті з книги "Есе про Гайдеггера та інших" (Essays On Heidegger and Others. – Cambridge University Press, 1996) – тексти цікаві як своєрідний виклик здатностям перекладача вловлювати й передавати небанальність, легкість, та іронію письма. Окрім очевидної симпатії керівника семінару до особи Рорті, цей вибір предмета перекладацьких пригод пояснює також і здатність цих текстів виконувати функцію щеплення проти авторитетів (як от Гайдеггер чи Фройд), без яких інтелектуальні забави нашого сучасника стають нездійсненними.

Архипова Л.Д.

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ЖЕСТУ ВИХОДУ З ТІНІ

Традиційна роль перекладача – бути не-примітним, перебувати "під чужою тінню", за виразом А.Содомори [1]. Ця культурна норма виникає як відображення справжньої додатковості, вторинності дії тлумачення, що відбувається завжди поряд чи після основної події – розмови, творення тексту, читання. Ми звикли не помічати перекладача й самої події перекладу, покладаючись на те, що сила первинного (тексту, ритуалу, мовлення) не дозволить себе знищити й проявиться попри всі похибки тлумачення, і тому читаємо перекладені тексти, забуваючи про опосередкування.

Жест виходу з тіні необхідний не лише Перекладачеві, який через нього відкриває дійсний зміст своєї діяльності – перестає прикривати перекладацькі перетворення чи навіть ігри машкарою Автора, а відверто й відповідально демонструє, як під час перекладу відбулась заміна ТЕКСТУ на ТЕКСТ 1. Такий жест потрібен і Читачеві, який перестане покладатися на те, що текст, із яким він має справу, не просто був передрукований кириличним шрифтом з додаванням специфічних для української мови знаків, але змінився докорінно – змінив форму своєї явленості. И що найважливіше – АВТОРОМ перекладеного тексту вже не є той, чиє ім'я великими літерами написано на обкладинці, але АВТОРІ – перекладач, і саме з його мовленням ми маємо справу, насолоджуючись великими творами, обов'язковими для прочитання в середній і вищій школі.

Визначна властивість перекладу – заміна знакової природи вихідного тексту – точно розкрита Р.Якобсоном у статті "Про лінгвістичні аспекти перекладу", в якій сама можливість перекладу пов'язується з визначальною властивістю знаку, відкритою Ч.С.Пірсом, – потребувати іншого, більш поширеного й відмінного знака чи

знаків для свого розуміння й тлумачення. Щоразу, коли йдеться про інтерпретацію чи тлумачення певного знака, виникає потреба перекладати – віддавати, відображувати знак іншими знаками цієї чи іншої мови або ж системою невербальних знаків. У зв'язку з цим Р.Якобсон пропонує розрізняти:

1. Внутрішньомовний (intralingual) переклад – інтерпретація мовних знаків засобами інших знаків цієї ж мови
2. Між-мовний (interlingual) переклад, або власне переклад – інтерпретація мовних знаків засобами іншої мови.
3. Між-семіотичний (intersemiotic) переклад – інтерпретація мовних знаків засобами невербальних знакових систем [2].

Сфера перекладу таким чином значно розширюється й до неї залучається не лише переклад у звичному вузькому значенні (передача повідомлення з однієї мови на іншу), а й всі комунікативні ситуації, в тому числі й наш внутрішній "переказ" мовлення інших, перефразування, жестікуляція.

Український інтелектуал, а особливо з філософськими інтересами, в модусі перекладу існує. Це зумовлено відсутністю не лише більшості класичних і некласичних текстів українською, але також і нерозробленістю понятійного апарату й навіть правил написання й вимови імен. І добре, коли інтелектуальні зусилля супроводжуються власним "перекладом" і засвоєнням оригіналу (будьмо відверті – часто за посередництва російських словників), а найчастіше задовольняємося російськими інтерпретаціями як класичних, так і найновіших філософських праць. Ось чому наскрізною проблемою дослідницького семінару стало обґрунтування "ідеальної" стратегії Перекладача – того, хто намагається створювати простір

існування для українського читача філософського тексту.

В результаті виникла ідея здійснити жест де-конструкції традиційної ролі Перекладача - непомітного і прихованого медіума/провідника, імені якого в деяких виданнях і не знайти. Головний принцип - порушення тиші й постійне нагадування про опосередкованість перекладеного тексту. Не треба робити вигляд, що події перекладу не було, й читач має справу з Авторовим текстом. Це особливо важливо для читача філософів, який володіє неабиякими читачькими навичками й має справжній інтерес до подробиць облаштування текстової машини.

Оскільки ТЕКСТ - це динамічна структура, сутя маніфестація, відсилання, сама спрямованість назовні, інтерпретація не може обмежуватися територією лише даного Тексту. Для інтерпретування потрібна множинність. Перекладач має унікальні шанси "фізично організувати" таку множинність, розширюючи Текст за рахунок додатків - подавання певних термінів, авторських новотворів, чи навіть уривків в оригіналі, приміток різного жанру й змісту, передмови та післямови перекладача. Перекладач, який у своїх перекладацьких пригодах пізнає Текст як ніхто інший, може запропонувати своєму читачеві нові горизонти тлумачення, але для цього йому потрібно не приховувати своїх слідів у тексті.

У цьому проекті читачі зможуть побувати на своєрідних "авторських територіях" перекладачів, де вони представляють як свої переклади, так і всі необхідні додатки до них. Кожна з цих територій є унікальною не лише тому, що представляє непо-

вторність мовлення кожного, але також і тому, що вона "несліджена" редакторами, які часто стоять на сторожі не лише помилок і похибок, але оригінальності, новаторських рішень, дотримуючись традиційного для українського перекладацтва принципу вироблення під час перекладу "залагодженого", рівного тексту, в якому й сліду іншості не залишається (окрім реалій та незвичних імен). У цій публікації тексти перекладів принципово неприкрашені. З одного боку, це відкриває широкі можливості для експериментування, навряд чи можливого в "нормальному" перекладацькому процесі при виданні книги, куди надто багато втручаються редактори й видавці, й видавничі політики, але при цьому кожен несе повну відповідальність за своє рішення у виборі будь-якого слова й готовий обґрунтовувати свій вибір.

Важливий принцип жесту виходу з тіні - неприхованість. Тому через залишені іномовні лакуни всі запрошуються приєднатися до перекладацьких мук - на завершення пропонуються три версії одного й того ж тексту Р.Рорті з книги "Випадковість, іронія, солідарність" (Contingency, irony, and solidarity), подані паралельно з оригіналом та коментарями. Мета цієї демонстрації - проявити інтерпретаційну природу перекладання, в якій неunikна варіативність.

Отже, ми пропонуємо пережити досвід читання текстів, у яких сліди перекладацької діяльності зумисне виразні. Звісно, такі сліди руйнують очікувану щільність текстового плину, проте саме це й робить прочитування активнішим, а значить впливовішим і цікавішим для зацікавлених.

1. *Содомора А.* Під чужою тінню, - Львів: Літопис, 2000.

2. *Jakobson R.* On Linguistic aspects of translation I/ Theories of Translation. An Anthology of Essays

from Dryden to Derrida / Ed. by Rainer Shulte and John Biguenet. - The University of Chicago Press, 1992. - P. 145